

Kazuslar

Kazus 1.

Jurnalist fəaliyyəti ilə məşğul olan ərizəçi parlament üzvlərinin hərəkətlərini tənqid edən məqalə dərc etmiş jurnalist idi. O, parlament üzvlərinin imtiyazlarını pozduğuna görə Nümayəndələr Palatası tərəfindən həmin Palatada araşdırmaya çağırıldı və təqsirli bilindi. Ərizəçi iddia etdi ki, onun təqsirləndirildiyi hüquq pozuntusu xaraktercə cinayət hüquq pozuntusu idi, cavabdeh dövlət isə bunun sadəcə intizam hüquq pozuntusu olduğunu iddia edir və 6-cı maddənin təsir dairəsinə düşmədiyini iddia edirdi.

Qocalar evində anasına və anasının dostuna qulluqla bağlı məhkəmə prosesinin gedişində iştirak edən ərizəçinin işlətdiyi ifadələr dövlətdaxili məhkəmə tərəfindən hüquqa zidd ifadələr kimi dəyərləndirildi. (Müvafiq hüquq norması prosesdə iştirak edən və ya zalda oturan şəxs tərəfindən məhkəmədə şifahi və ya yazılı şəkildə işlənmiş hüquqa zidd ifadələrə şamil olunurdu. Ərizəçi həmin ifadələrə görə üç dəfə cərimə edildi. Ərizəçi qeyd edilən cərimənin cinayət hüquq pozuntusu olduğunu iddia edir və 6-cı maddəsinin təsir dairəsinə düşdüyünü iddia edirdi. Lakin dövlət həmin hüquq pozuntusunun inzibati hüquq pozuntusu olduğunu iddia edirdir.

Kazus 2.

Ərizəçi taksi firmasının sahibi idi. Onun firması vergi yoxlamasına məruz qaldı; yoxlama zamanı dövlət orqanları qərara aldılar ki, ərizəçi kifayət qədər vergi ödəməyib. Yoxlamadan sonra ərizəçinin vergi borcları artırıldı. Daha sonra müfəttişlər müəyyən etdilər ki, ərizəçi vergi bəyannaməsində düzgün informasiya verməyib; müvafiq surətdə, onun üzərinə vergi cərimələri qoyuldu. Yuxarıda qeyd edilən hüquq pozuntusu cinayət hüquq pozuntusu hesab edilə bilərdimi.

Kazus 3

Ərizəçilər cəzasını çəkən məbuslar idi. Dövlətdaxili hüquqa əsasən, cəza müddətinin azaldılması hüquq deyil, güzəşt (imtiyaz) sayılırdı. Həbsxanadakı insidentdən sonra hər iki ərizəçi intizam hüquq pozuntularında ittiham olundular. Dinləmədən sonra onlar həmin ittihamlar üzrə təqsirli bilindilər və müvafiq surətdə, vaxtından əvvəl azad edilmə hüququndan 450 və 120 gün müddətinə məhrum edildilər.

Ərizəçilər onlara tətbiq edilən cəzanı cinayət hüquqi xarakterli oğlduğu iddia edirdilər. Cavabdeh dövlət isə həmin intizam xarakterli olduğunu iddia edirdilər.

Məhkəmə prosesində iştirak etmək hüququ.

Ərizəçiyə qarşı cinayət istintaqına başlanmışdı. Ərizəçiyə qarşı irəli sürülən ittiham barədə, habelə məhkəmənin vaxtı və yeri barədə ona məlumat verməyə bir neçə dəfə cəhd edilsə də, dövlət orqanları onun yerini müəyyənləşdirə bilmədilər. Nəticədə, dövlət orqanları onu «gizlənən şəxs», yəni bilərəkdən məhkəmənin əmrini yerinə yetirməkdən yayınan şəxs elan etdilər. Məhkəmə araşdırması onun iştirakı olmadan keçirildi, həmin araşdırmanın nəticəsində ərizəçi azadlıqdan məhrum edilmə cəzasına məhkum olundu. Sonradan ərizəçi həbs olundu; o, apellyasiya şikayəti verdi, lakin qanuni müddət buraxıldığına görə həmin şikayət «vaxtı keçmiş şikayət» elan edildi.

Öz əleyhinə ifadə vermək hüququ pozulubmu.

Kazus

Ərizəçinin otaqları gömrük əməkdaşları tərəfindən axtarılmışdı. Ondan bir sıra maliyyə bəyannamələrini təqdim etməsi xahiş edilmiş, lakin o, bundan imtina etmişdi. İmtinası ilə əlaqədar göm-

rük orqanları onu polis məhkəməsinə (polis tərəfindən araşdırılan xırda cinayətlər üzrə məhkəmə – *red.*) dəvət etmişdilər, orada o, cərimə olunmuş və sənədləri təqdim etməsi barədə əmr verilmişdi. Ərizəçi iddia etdi ki, onun barəsində 6-cı maddənin 1-ci və 2-ci bəndlərində nəzərdə tutulan ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ və təqsirsizlik prezumpsiyası pozulub.

Ərizəçi anti-terror hüquq normaları əsasında Şimali İrlandiyada həbs edilmişdi. Ərizəçiyə məlumat verildi ki, o, susmaq hüququna malikdir, lakin ifadə verərkən qeyd etmədiyi hər hansı fakta məhkəmədə özünü müdafiə etdiyi zaman istinad edərsə, məhkəmə bundan ona qarşı sübut kimi istifadə edə bilər. Ərizəçi dindirmə müddətində susmaqda davam etdi. Müvafiq qanunvericilikdə nəzərdə tutulurdu ki, birinci instansiya məhkəməsi təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə araşdırmasında sübut təqdim etməkdən imtina etməsindən, habelə konkret vaxtda konkret yerdə olmasına dair sübut təqdim edə bilməməsindən və ya etmək istəməməsindən onun əleyhinə nəticə çıxara bilər. Məhkəmə araşdırmasında ərizəçi heç bir sübut təqdim etmədi və heç bir şahid çağırmadı. Onun vəkili iddia etdi ki, ərizəçi cinayətin baş verdiyi evdə həbsə alınsa da, onun təqsiri yoxdur. Dövlətdaxili məhkəmə ərizəçinin həbsə alındığı evdə olmasına dair izahat verməməsindən və sübut təqdim etmək istəməməsindən ərizəçinin əleyhinə nəticə çıxardı. Ərizəçi məhkum edildi.

Kazus

Ərizəçi həbsə alınmış, onun məhkəməsi keçirilmiş və o, quldurluğa, şəxsi qanunsuz olaraq azadlıqdan məhrum etməyə və adam öldürmə cəhdinə görə məhkum edilmişdi; ərizəçi qurbanı dördüncü mərtəbənin pəncərəsindən yerə atmış və o, ciddi xəsarət almışdı. Cinayətin baş verməsindən bir neçə gün sonra həbsə alınarkən ərizəçiyə xəbərdarlıq edildi ki, ondan nəyisə söyləmək tələb olunmur, lakin susması faktından onun əleyhinə istifadə edilə bilər. O, polisə dərhal bunu dedi ki, o, qurbanı yerə atmayıb, qurban özü aşağı tullanıb. Polis ona məsləhət gördü ki, polis bölməsində dindirilənə qədər daha heç nə söyləməsin. Polis bölməsində ərizəçinin vəkili ona susmağı məsləhət gördü və dindirməni aparan polisə dedi ki, belə məsləhətdir; bu, polis sənədlərində qeydə alındı. Məhkəmə araşdırması zamanı hakim ərizəçidən vəkilin məsləhətinə könüllü surətdə əməl edib-etmədiyini soruşdu; o, buna heç vaxt məcbur edilməmişdi. İşə baxan hakim andlı iclasçıların diqqətinə çatdırdı ki, ərizəçinin susmasından ona qarşı istifadə edilə bilər. O, bunu söyləyərkən həm də andlı iclasçılara bildirdi ki, vəkilin verdiyi məsləhətin məzmunu barəsində ayrıca sübut yoxdur, yeganə dəlil ərizəçinin ifadə verməyə hazır olması barədə edilmiş qeyddən ibarətdir.

Tərəflərin bərabərliyi və çəkişmə prinsipi.

Birinci ərizəçi həkim, ikinci ərizəçi isə xəstəxana idi. Onlar öncə lazımı icazə almadan müəyyən avadanlığı quraşdırmaqda ittiham olunurdular. Məhkəmə prosesinin gedişində ərizəçilər kassasiya məhkəməsindən xahiş etdilər ki, ilkin qərarın qəbul edilməsi üçün bu işdəki hüquq məsələlərinə öncə inzibati məhkəmə tərəfindən baxılsın. İş məhkəmənin icraatına daxil olduqdan 5 ay sonra cavabdeh dövlət lazımı sənədləri məhkəməyə təqdim etdi; ərizəçilər isə bunun cavabında əlavə sənədləri 6 həftədən sonra təqdim etdilər. Kassasiya məhkəməsi elan etdi ki, əlavə sənədlər müvafiq müddət buraxıldıqdan sonra verilib. Ərizəçilər öz sənədlərini dövlət tərəfindən sənədlərin təqdim etməsindən iki ay sonra təqdim etməli idilər.

Ərizəçinin şərab məhsulları yoxlandıqdan sonra kənd təsərrüfatı institutunun eksperti rəy tərtib etdi, bundan sonra ərizəçi keyfiyyətsiz şərab istehsal etməkdə ittiham olundu və ona qarşı cinayət prosesi başlandı. Proses zamanı ərizəçinin eksperti kənd təsərrüfatı institutunun ekspertinin rəyi ilə razılaşmadı və məhkəmədən xahiş etdi ki, yeni ekspert təyin etsin. Müvafiq olaraq, məhkəmə əvvəlki ekspertlə eyni institutdan olan ekspert təyin etdi. Ərizəçi ekspertin eyni institutdan təyin edilməsi ekspertin öz vəzifələrini qərəzsiz formada yerinə yetirmədiyini əsas gətirib tərəflərin bərabərliyi prinsipinin pozulmasını bildirdi. Pozuntu varmı.

Müstəqil və qərəzsiz məhkəmə.

1. Ərizəçi yüngül cinayət hüquq pozuntusu törətdiyinə görə onun işinə polis şurası tərəfindən baxıldı. Ərizəçi iddia edirdi ki, həmin orqan müstəqil və qərəzsiz deyildi, çünki şura təkcə bir polis əməkdaşından ibarət idi. O, iddia etdi ki, həmin polis əməkdaşı polis orqanlarına tabe idi.

Cavabdeh dövlət isə bildirdi ki, polis əməkdaşı müvafiq işlərə baxmaq üçün müstəqil şəxs qismində təyin olunmuşdu və onun digər şəxslərdən göstərişlər qəbul etməsinə icazə verilmirdi. Polis əməkdaşı polis andından savayı həm də bu vəzifəsi ilə bağlı təntənəli and içmişdi və vəzifəsini icra etdiyi müddətdə vəzifədən xaric edilə bilməzdi. Şəxsən onun qərəzli olduğuna dair hər hansı iddialar yox idi.

Qanun əsasında yaradılmış məhkəmə

2. Ərizəçi dəniz limanında gömrük əməkdaşı vəzifəsində çalışırdı. Qaçaqmalçılığa görə ona qarşı cinayət işinə başlanmışdı. 2000-ci ilin mayında onun işinə rayon məhkəməsində baxıldı; həmin məhkəmə bir hakimdən və peşəkar hüquqşünas olmayan iki şəxsdən (xalq iclasçılarından – *red.*) ibarət idi. Xalq iclasçıları haqqında Qanun rayon məhkəməsindən tələb edir ki, xalq iclasçılarının siyahısını tərtib etsin və bu siyahıdan müvafiq şəxslərin xalq iclasçısı təyin edilməsi üçün qanunvericilik orqanından razılıq alsın. Ərizəçi iddia etdi ki, xalq iclasçıları püşk vasitəsilə təyin olunmayıblar, halbuki qanun bunu tələb edir. O, həmçinin iddia etdi ki, sözügedən xalq iclasçıları onun işi üzrə məhkəmə araşdırmasından əvvəl xalq iclasçısı qismində il ərzində 88 gün məhkəmə işlərinə çıxmışdılar, bu isə digər qanun pozuntusu idi: qanunla il ərzində ən çoxu 14 gün nəzərdə tutulmuşdu.

QƏRƏZSİZLİK

Ərizəçi şikayət edirdi ki, cinayət məhkəməsində onun işinə baxan hakim ərizəçi barəsində cinayət icraatına başlanarkən prokurorluqda yüksək vəzifədə çalışırdı. Həmin hakim prokuror olduğu dövrdə şəxsə qarşı cinayət təqibinə başlamaq və ya başlamamaq məsələlərini həll edən departamentin başçısı idi; ərizəçinin işi də məhz həmin şöbəyə göndərilmişdi.

Cavabdeh dövlət iddia etdi ki, sözügedən hakim əslində ərizəçinin işi ilə heç vaxt məşğul olmayıb.

2. Ərizəçi ehtiyat ordu qüvvələrinin üzvü idi; hərbi məhkəmədə onun işinə baxılmış və o, məhkum edilmişdi. O, iddia edirdi ki, onun işinə baxmış məhkəmə qərəzsiz deyildi, çünki apellyasiya mərhələsində onun işinə baxan iki hakim öncə onun barəsində həbs qətimkan tədbirini müdafiə etmiş, sonra isə həmin müddətin uzadılmasına razılıq verən hakimlər idi. Ərizəçi onun barəsində həbs qətimkan tədbirinin müddətinin uzadılması barədə qərara diqqəti cəlb etdi bildirdi ki, həmin qərar ərizəçinin təqsirini ciddi şəkildə təsdiq edən mülahizələr əsasında qəbul edilmişdi, halbuki təqsir məsələsi məhkəməyə qədər həll edilə bilməzdi və buna görə məhkəmənin qərəzli olduğunu vurğuladı.

Sözügedən işdə Rusiyanın mi orqanında Cavid Məmmədovun narkotiklərin satışı ilə məşğul olması haqqında məlumat var idi. Bu məlumatın yoxlanılması məqsədi ilə Caviddən narkotik vasitə əldə edə biləcək şəxs kimi polis sonuncunun tanışı O.Z.-ni seçmişdir. O.Z. şərti alıcı kimi istintaq şöbəsi tərəfindən həyata keçirilən əməliyyat axtarış tədbirində iştirak etməyə razılıq vermişdir. Bunun üçün ona 200 manat pul verilmişdir. (məhkəmədə dindirilərəkən O.Z. ərizəçinin ifşa edilməsi üçün əməliyyatda könüllü iştirak etdiyini bildirmiş və onun ifadələri polis əməkdaşlarının ifadələrinə analoji olmuşdur) Polisin nəzarət edə bildiyi şəraitdə O.Z. əCavidlə görüşdükdən sonra Cavid 400 manata, o cümlədən O.Z.-nin verdiyi pula S.Z.-dən cəmi 0,318 qram heroin əldə etmiş, bundan 0,008 qramını aldığı 200 manatın müqabilində S.Z.-yə vermiş, qalan 0,31 qramını isə özündə saxlamışdır. S.Z.-nin işarəsi ilə narkotikin ona verilməsindən sonra polis əməkdaşları Cavidi yaxalamaq istəsələr də o, qaçmışdır. O.Z. ərizəçi Caviddən aldığı 0,008 qram heroini polisə təqdim etmiş, Caviddən isə 0,31 qram heroin bir gün sonra o,

yaxalanarkən götürülmüşdür. Cinayət Məcəlləsinin 234.4.3-ci maddəsi ilə təqsirli bilinib 7 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilmişdir.

Qeyd edilən əməliyyat nəticəsində şəxsin məsuliyyətə cəlb edilməsi qanuni olmuşdurmu və polislər tərəfindən müdaxilə baş vermişdirmi.

Hazırladı: Zabil Qəhrəmanov